

KÁNTÁS BALÁZS

**A MÁSODIK
VILÁGHÁBORÚ
KONGÓI
FANTOMBÉLYEGEKEN**

Kántás Balázs

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KONGÓI FANTOMBÉLYEGEKEN

Az elektronikus szakkönyv szerzője:
Dr. Kántás Balázs PhD
muzeológus, tudományos tanácsadó, Bélyegmúzeum
ORCID-azonosító: 0000-0003-0927-772X

Lektorálta:
Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc
nyugalmazott egyetemi tanár, ELTE BTK

ISBN

Felelős kiadó: Dr. Zsávolya Zoltán PhD

HUNGARICA ELECTRONICA
BUDAPEST, 2024

CSAPONGÓ FILATÉLIAI BEVEZETŐ EGY RENDHAGYÓ MOTÍVUMBÉLYEG- KATALÓGUS ELÉ

Bár ez a vélemény meglehetősen szubjektív egy, a jelen kézirat elkészítése idején éppen filatéliai szakterületen dolgozó történész-muzeológus tollából, de a bélyeggyűjtés kétségtelenül máig az egyik legnagyobb változatosságot, szellemi és esztétikai élményt kínáló értelmiségi hobbi-tevékenységek közé tartozik annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben mind idehaza, mind a nemzetközi szintén kétségtelenül veszített a népszerűségéből. Ez még akkor is így van, ha világunk gyors fejlődése, digitalizációja és automatizációja a bélyeget, ezt a hagyományosan papíralapú dokumentum-/irat-/aprónyomtatvány-típust (nézőpont kérdése, hogy a

bélyeg könyvtári, levéltári, vagy éppenséggel múzeumi dokumentum!) is új társadalmi kontextusba helyezi, új fajtáinak megjelenését idézi elő, és új társadalmi, hivatali és kulturális funkciókat kölcsönöz neki. Az 1840-től megjelent mintegy 600 ezer bélyeg (és számtalan egyéb filatéliai tárgy, például levelezőlap, képeslap, elsőnap boríték stb.) motívumokban gazdag, távoli országok történelmébe, hagyományaiba és kultúrájába betekintést engedő világa szinte kimeríthetetlen, és többek között az a csodálatos benne, hogy az újabb és újabb kibocsátások révén folyamatosan bővül, amíg gyűjtői el nem fogynak, márpedig úgy tűnik, nem fogynak el... Az eredetileg kizárólag postai bérmentesítésre szolgáló, apró, grafikát tartalmazó értékpapírok állami és magán postaszolgálatok általi folyamatos kibocsátása mára elsősorban inkább a gyűjtői igényeket szolgálja ki, új és új, sokszor egyre hivalkodóbb és formabontóbb grafikai tartalommal a hivatali okmányfunkció, postai

bérmentesítés helyett. Gyűjtésével, történetének, motívumainak és nyomdai, technikai előállításának tanulmányozásával pedig önálló történeti segédtudomány, a filatélia foglalkozik.¹

Tematikus bélyeggyűjtésnek (ennek talán egy szűkebb területét pedig elsősorban Magyarországon motívumgyűjtésnek, illetve motívumfilatéliának – angolul jellemzően *topical philately*, *topical stamp collecting* vagy *thematic stamp collecting*) azt a filatéliai ágat, gyűjtési és érdeklődési területet nevezzük, amikor valaki csak egy témába tartozó bélyegeket gyűjt, illetve tanulmányoz.² Ide

¹ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca – IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

² Magyarországon számos jó színvonalú motívumfilatéliai könyv, illetve tematikus kiállítási katalógus megjelent. Például lásd:

Ács Imre, *Magyarország hadtörténelme bélyegeken*, Budapest, Honvéd Kiadó, 1998.

Dr. ZOLTÁN János, *Vadászat bélyegeken*, Magánkiadás, Budapest, 2002.

tartozik az eseményfilatélia is, amely évfordulókat, eseményeket (sportesemények, hadi események, születési évfordulók stb.) ábrázoló bélyegek gyűjtését jelenti. A tematikus filatéliát és a motívumfilatéliát régebben azonos gyűjtési területnek tekintették, mára azonban két önálló, egy tágabb és egy szűkebb filatéliai ágról van szó.³ A kettőt persze olykor igen nehéz

Dr. FORGÓ Béla, *Festmények és grafikák Magyarország bélyegein*, Budapest, MP Press Bt, 2003.

SZABÓ Jenő, *Bélyegrapszódia* [A Bélyegmúzeum zenét és zeneszerzőket megjelenítő bélyegekből készült, tematikus bélyegkiállításának katalógusa], Budapest, Bélyegmúzeum, 2015.

³ Erre egyébként a jeles magyar filatelista, Bánás Artúr, a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége Tematikus Szakosztályának elnöke hívta fel a jelen esszé szerzőjének figyelmét, amelyért ez úton is köszönettel tartozik. A szerző cikkét a magyar motívumfilatélia történetének tárgykörében lásd: BÁNÁS Artúr, „*Hol tart valójában a tematikus filatélia?*”, *Bélyegvilág*, 2018/3, 6.

Köszönettel tartozom továbbá Rill Attila, dr. Egerszegi György és Derecskei Attila Gyűjtőtársaknak, a Magyar Bélyeggyűjtők Országos

elhatárolni egymástól, azonban a tematikus gyűjtés elvileg valamely (tágabb) témához kapcsolódó bélyegek és egyéb filatéliai tárgyak gyűjtését (pl. postatörténet, repüléstörténet, közlekedés stb.) jelenti, tehát a bélyegek tematikus alapon való gyűjtése és tanulmányozása az úgynevezett tematikus filatélia, míg a motívumgyűjtés/motívumfilatélia a bélyegábra által megjelenített képre, képi tartalomra korlátozódik – ha például állatokat, vagy még korlátozottabban adott rendszertani csoportba tartozó állatokat, növényeket, bizonyos típusú járműveket stb. megjelenítő bélyegeket gyűjtünk és tanulmányozunk, akkor tulajdonképpen motívumfilatelisták vagyunk.⁴ A motívumalapú

Szövetsége prominens tagjainak, akik termékeny polémia keretében hívták fel figyelmemet a két gyakran összemosódó filatéliai ág közötti különbségekre.

⁴ NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145–154.

bélyeggyűjtés témái nyilván lehetnek állatok, növények, híres emberek, közlekedési eszközök, képzőművészeti alkotások, néprajzi csoportok és viseletek, vagy akár épületek és tájak is.⁵ A lehetőségek a bélyegek egyre több mindenre kiterjedő képi tartalmával együtt szinte végtelenek, a nagy mennyiségű megjelent bélyeg és bélyegváltozat okán pedig mindenképpen ajánlatos, hogy aki gyűjtésükre adja a fejét, az valamilyen módon, akár kibocsátó országra korlátozva, akár időszakra szorítkozva, akár tematikus, akár ezen belül motívumalapon behatárolja gyűjtői hobbijának területét.

A tematikus alapú, illetve szűkebben a motívum alapon történő gyűjtés majdnem egyidős a magával bélyeg történetével. Amikor a 19. század végén a posták emberek portréi, címerek és egyéb egyszínű bélyegek kiadása helyett inkább színes, tematikus bélyegek

⁵ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca – IGNÁ CZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 36–37.

kiadása mellett döntöttek, és a bélyegek külleme, grafikai tartalma, képi elemei egyre változatosabbá és színesebbé váltak, és egyre jobban elterjedt a tematikus gyűjtés és a motívumgyűjtés. Az 1920-as évek végén a szemlélet kellően elfogadottá vált,⁶ és ez a bélyeggyűjtési ág a bélyegszakkönyvekben, filatéliai kiadványokban is egyre gyakrabban jelent meg, mint a filatélia egyre inkább önálló és egyre többek által igen nagyra értékelt területe.⁷ A Nemzetközi Filatéliai Szövetség (Fédération Internationale de Philatélie, FIP) ugyanakkor csak a tágabb értelemben vett tematikus filatéliát (angolul: *topical philately* vagy *thematic philately*, franciául:

⁶ Lásd a magyar szakirodalomban bővebben például:

HAJDU Endre, *Bélyeggyűjtés*, Budapest, Medicina Kiadó, 1970, 60–64.

Illetve: DABÓCZY András – GLATZ István – NAGY László – Dr. SZÖRÉNYI Miklós – VAS István, *A bélyeggyűjtés kézikönyve*, Budapest, Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége, 2004, 54–57.

⁷ Lásd bővebben: NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145–154.

philatélie thématique, németül viszont: *Motivphilatelie* vagy *thematische Philatelie*, a két kifejezés nagyjából ugyanazt jelenti), a bélyeggyűjtés legrangosabb világszervezete ugyanakkor önálló filatéliai versenyszakágnak csak a tágabb értelmű tematikus filatéliát ismeri el, csak és kizárólag motívumalapú filatéliai anyaggal nem is igazán lehet nemzetközi bélyegkiállításokra benevezni.⁸ A Nemzetközi Filatéliai Szövetség, a FIP értelemszerűen maga is fenntart egy tematikus szakbizottságot. A rangos nemzetközi szakmai szervezet honlapján az alábbi definíció olvasható:

„A tematikus filatélia olyan bélyegek és egyéb filatéliai tárgyak gyűjtése, amelyek egy témát illusztrálnak, dolgoznak fel: madarak, foci, történelem, művészet, életmód, fák stb. A téma (theme) kifejezésnek itt

⁸ Erre többek között dr. Rill Attila hívta fel a figyelmet a MABÉOSZ levelezőlistáján, amiért ezúton is köszönet illeti.

dinamikus jelentése van, amely a gyűjtő általi személyes kidolgozását jelenti, aki egy teljes történetet épít az adott téma köré.

Valaha a bélyeggyűjtemények egy ország vagy országcsoport bélyegeiből álltak. A bélyegeket általában a kibocsátás dátumának sorrendjében mutatták be. Ez ma már nincs így. A tematikus gyűjtemény a lehető legszélesebb körű filatéliai anyagból áll, a postigazgatások lehető legszélesebb köréből, mindenféle időbeli megkötés nélkül. Minden egyes kiválasztott tételnek kapcsolódnia kell a témához, és azokat legmegfelelőbb sorrendben kell elrendezni, hogy elmeséljék a történetet.

A történet vázlata tervként (plan) kerül bemutatásra, amely a téma kialakulásának lépéseit mutatja be. A terv hasonló egy könyv tartalomjegyzékéhez, és általában fejezetek és alfejezetek szerint szerveződik, amelyek

láthatóvá teszik a történet logikus folyását egy világos és következetes szál mentén.”⁹

Ebből a hivatalos, rangos nemzetközi szakmai szervezet által meghatározott definícióból is látszik, hogy a tematikus filatélia egy tágabb, komplexebb, a gyűjtők számára nagyobb kreativitást és szellemi mozgásteret, nagyobb kihívást jelentő keretet, sőt, inkább egész keretrendszert jelent, míg a motívumfilatélia leginkább azonos bélyegábrát tartalmazó bélyegek gyűjtését (és tanulmányozását) jelenti, és inkább az adott filatéliai tárgy szűkebb vizuális, grafikai tartalomra koncentrál, nem annyira az egyes filatéliai tárgyak közötti lehetséges, komplex tematikai kapcsolatokra. Míg a tematikus filatélia versenyszakág, addig a motívumfilatélia, mondhatjuk akár

⁹ *What is Thematic Philately?*. A Nemzetközi Filatéliai Szövetség honlapja.

<http://www.fipthematicphilately.org/what.html>

Letöltés ideje: 2023. december 16.

némi leértékeléssel, leginkább egy szűkebb gyűjtési területet jelent. A professzionális, bélyegkiállításokon is induló gyűjtők jellemzően a tematikus filatéliát ismerik el inkább, a motívumgyűjtést pedig sokan egy kevésbé komplex területnek gondolják. A motívumgyűjtemények a gyűjtők szorgalmas munkája és kreativitása által tematikus gyűjteményekké bővíthetők, és az egyszerűbbtől az összetettebb tartalom felé haladva fokozatosan fejleszthetők. Ezzel együtt művelődéstörténeti szempontból nyilván mindkét megközelítés igen érdekes lehet.

A tematikus alapú bélyeggyűjtés történetének igen fontos állomása volt, amikor 1949-ben megalakult az Amerikai Tematikus Szövetség vagy Amerikai Tematikus/Motívumfilatéliai Szövetség (ATA, *American Topical Association*), és a szervezet elsődleges szakmai célja lett, hogy folyamatosan frissített témajegyzéket biztosítson a különböző motívumokat ábrázoló, illetve

különböző témák szerint csoportosítható bélyegekről a gyűjtők számára. Ma az ATA tagjainak száma meghaladja az 50 000-et, tagjai közel száz országból kerülnek ki, és időről időre részletes kiadványokat jelentet meg széles témakörben. Napjainkban is ez a motívumfilatéla, tematikus bélyeggyűjtés egyik legnagyobb és legrangosabb, bár amerikai székhelyű, de lényegében nemzetközi szinten jelenlevő és működő szakmai szervezete, és jelentős segítséget nyújt a tematikus bélyeggyűjtőknek, bárhol is éljenek és gyűjtsenek bélyeget a világon.¹⁰ A szervezet időről időre az egyéb szakirodalom közreadása mellett komoly, szakmailag megalapozott tartalmú kézikönyveket is kiad a tematikus bélyeggyűjtés témakörében.¹¹

¹⁰ A szervezet honlapját lásd: <https://americantopical.org/> Letöltés ideje: 2023. november 17.

¹¹ Lásd például:

<https://americantopical.org/Sys/Store/Products/55705>

Az Amerikai Tematikus Filatéliai Szövetséghez hasonló módon, napjainkban a legnagyobb nemzetközi bélyegkatalógusok kiadói már külön a tematikus- és motívumgyűjtőknek szánt tematikus, illetve szűkebb értelemben vett motívumkatalógusok kiadásával is foglalkoznak, amelyek természetesen színes bélyegillusztrációkat tartalmaznak a bélyegek világában való eligazodáshoz.¹² (Ha úgy tetszik, a jelen motívumfilatéliai kiadvány is felfogható és értékelhető egy motívumalapú, válogatott elektronikus bélyegkatalógusként, és talán nem is feladata, hogy annál sokkal többként funkcionáljon). Mára ezen felül hagyománnyá váltak a motívumgyűjtők számára

Letöltés ideje: 2023. december 21.

¹² A *Michel* német kiadású bélyegkatalógusnak többek között vannak például motívumkatalógusai is, amelyeket a cég időről időre kiad. Lásd többek között: <https://www.schaubek.de/MICHEL-thematic-catalogues>
– Letöltés ideje: 2023. november 17.

rendezett versenyek, a tematikus filatélia pedig szerencsére önálló versenyszakággá emelkedett.¹³

A Wikipédia vonatkozó magyar nyelvű, részletes szócikke többek között az alábbi motívumfilatéliai területeket sorolja fel leggyakoribbként:

„Számos elterjedt motívum létezik ebben a körben. A tematikus bélyeggyűjtés témáját a motívumgyűjtő választja ki, viszont a bélyegek változatossága miatt figyelnie kell arra, hogy ne túl széles körben gyűjtsön bélyegeket (pl. madarakat), hanem korlátozódjon le a gyűjtés alkategóriákra (pl. vörösbegyek, pingvinek, sasok). A széleskörűbb motívumok a következők:

- *állatok – madarak, lovak, macskák, kutyák, halak, rovarok (lepkék), pókok, kagylók, rákok, kígyók, gyíkok*

¹³ NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145–154.

- *növények – virágok, fák, gyümölcsök*
- *gombák*
- *járművek – vasút, hajók és vitorlák, autók, repülőgépek, léggömbök*
- *híres emberek – fizikusok, kémikusok, feltalálók, nők, írók, költők, festők, fáraók stb.*
- *épületek, építmények*
- *tájak, tájképek, földrészek – Antarktiszt*
- *sport – sportolók, olimpiai játékok, labdajátékok, vb-k*
- *csillagászat, űr, űrhajósok (Apollo-program), égitestek*
- *festmények – portrék, aktok, híres emberek festményeken*
- *kultúra; népek, hagyományok, szokások, népviseletek, vallások; szimbólumok; táncok*
- *edények, szobrok, tárgyak, kincsek, érmék*
- *jeles napok - karácsony, húsvét, Valentin-nap*
- *címerek, zászlók, térképek*

- *postatörténet, bélyeg a bélyegen*
- *ifjúság - játékok, mesék, rajzfilmek, képregények, gyermekrajzok*
- *cserkészlet*
- *EUROPA-bélyegek*”¹⁴

A tematikus filatélia, és azon belül persze a szűkebb motívumfilatélia egyik – és kétségtelenül a gyűjtők körében máig legnépszerűbb – ága az élővilág-

¹⁴ Tematikus bélyegyűjtés – Wikipédia-szócikk.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Tematikus_b%C3%A9lyegy%C5%B1jt%C3%A9s – Letöltés ideje: 2023. november 16.

A téma nemzetközi szakirodalomból lásd válogatásszerűen:

A. J. BRANSTON, *Thematic and Topical Stamp Collecting: A Practical and Comprehensive Handbook for Thematic, Topical, and Subject collectors*, London, Batsford, 1980.

Alma LEE, *Introduction to Thematic Collections*, London, The British Philatelic Trust and the National Philatelic Society, 1983.

W. E. J. VANDEN, *Handbook of Thematic Stamps*, Limassol, British Thematic Society, 1994.

motívumokat, állatokat, növényeket, természeti környezetet ábrázoló bélyegek gyűjtése. (Az állatok pedig talán valamivel népszerűbbek a tematikus bélyeggyűjtők körében, mint a növények.) A motívum alapján való bélyeggyűjtésnek tehát a flóra és fauna tematikájú bélyegek adják nemzetközi szinten is az egyik leggazdagabb és legjelentékenyebb, szinte kimeríthetetlen területét.¹⁵

Itt pedig el is érkeztünk a jelen rövid motívumfilatéliai/tematikus filatéliai (a definíciókkal a szerző egyre jobban próbált vigyázni, de nem biztos, hogy minden esetben sikerült neki) esszé és elektronikus kiadvány témájához, mely a könyv címe alapján nyilvánvalóan a második világháború. A téma szinte kimeríthetetlen a filatéliában is. Ha akarjuk, a motívumgyűjtésünk alapja híres emberek (állam- és kormányfők, a szemben álló hatalmak katonai vezetői,

¹⁵ NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*. i. m.

diktátorok, háborús hősök stb.), ha akarjuk, hadiesemények (külön gyűjtési alág a hadiesemény-filatélia!), ha akarjuk, harcjárművek, kézifegyverek, egyéb harceszközök, és a sort még sokáig folytathatnánk. Történelmünk egyik leggyászosabb, ám egyúttal legmozgalmasabb, és ebből kifolyólag az egyik legtöbb kapcsolódó egykorú- és emlékbélyeget kitermelő eseménysoráról van szó. Mindazonáltal eszemben sincs egy alapvetően motívumfilatéliai témájú, bélyegek digitális másolatát közlő katalógus bevezetőjében a mindenkori Kedves Olvasót hosszabb hadtörténelmi eszmefuttatásokkal untatni. A második világháború, történelmünk legvéresebb fegyveres konfliktusa ugyanakkor mégis megérdemel néhány mondatot, már csak azért is, mert a közelmúlt történelméről megemlékező, mint a későbbiekben kiderül majd, nem is egészen szokványos bélyegeket közlő filatéliai kiadványom egyik célja többek között a történelmi

ismeretterjesztés, vagy ahhoz való hozzájárulás is, a bélyeg történeti és kulturális forrásértékének hangsúlyozása. Kézikönyv szinten tehát a második világháborút is röviden, lényegre törően ismertetem. A második világháború, emberiség történetének legnagyobb és legtöbb halálos áldozattal járó fegyveres konfliktusa a legelterjedtebb történészi álláspont szerint az 1939. szeptember 1-jei, Lengyelország elleni német támadással vette kezdetét. A háborút azonban egyes történészek már 1937. július 7-től számítják, amikor is kitört a második kínai–japán háború. A történészek jó része szerint ugyanakkor ezen két távol-keleti ország súlyos katonai konfliktusa még nem terjedt ki a világ több pontjára, bár kétségtelenül felkorbácsolta az európai nagyhatalmak közötti nyughatatlan, az első világháború vége óta fennálló ellentéteket, így ez helyi jellegű háborúként értelmezhető, amely azonban második a világháború szoros előzményének, a hadiesemények

katalizátorának is tekinthető. A háború az európai hadszíntéren 1945. május 8-án Németország, míg a hasonlóan fontos ázsiai hadszíntéren 1945. szeptember 2-án, Japán feltétel nélküli megadásával fejeződött be. A második világháborúban az úgynevezett szövetségesek és a tengelyhatalmak álltak egymással szemben. A tengelyhatalmak vezető állama a nemzetiszocialista Németország, míg a szövetségeseké kezdetben az Egyesült Királyság, később fokozatosan vele együtt a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok lettek. Kezdetben javarészt a tengelyhatalmak győzedelmeskedtek a csatákban, a németek és szövetségeseik pedig Európa jelentős részét megszállták és birodalmukhoz csatolták, vagy éppenséggel németbarát bábállamokat alakítottak ki. 1942-től kezdve fokozatosan mind a kelet-európai, mind a csendes-óceáni, mind pedig az afrikai hadszíntereken a szövetségesek törtek előre, és végül lassan, de biztosan a

tengelyhatalmak teljes vereséget szenvedtek. Az európai, ázsiai és afrikai földrészen vívott harcokban összesen közel hetven nemzet vett részt, ennek következtében pedig több mint 73 millióan veszítették életüket, beleértve a hadiesemények során megölt civileket és az elesett katonákat is. A háború kitöréséhez nagyban hozzájárult az első világháború után, a Párizs környéki békeszerződésekkel (versailles-i békeszerződés; trianoni békeszerződés; saint-germaini békeszerződés; sèvres-i békeszerződés) kialakított világpolitikai és geopolitikai helyzet. A világháborút végigkísérték mindkét szövetségi rendszer részéről a civil lakosság és a hadifoglyok elleni súlyos erőszakos cselekmények, tömeggyilkosságok, noha a tengelyhatalmak, a nemzetiszocialista Németország és szövetségesei többnyire embertelenebb, borzalmasabb módszereket alkalmaztak. A megszállt területeken a hadviselő felek rendre terrorizálták a helyi lakosságot, melyek közül kiemelkednek a japánok által

Kínában és Mandzsúriában, a németek által az elfoglalt szovjet területeken és a szovjetek által Kelet-Európában elkövetett emberiesség elleni cselekmények. A nyugati szövetségesek maguk is szőnyegbombázásokat hajtottak végre Németország és Japán ellen, melyek sokszor rengeteg halálos áldozattal jártak, mint például Drezda, Hamburg és Tokió esetében. A világháború végén az amerikaiak két atombombát, új fejlesztésű tömegpusztító fegyvert dobtak le Japánra, ami több százezer ember szörnyű halálát eredményezte Hirosimában, Nagaszakiban és környékükön. A világháború során több népirtás is történt, de az áldozatok számát és az elkövetés módszerét illetően kiemelkedik a több millió zsidó származású ember életét követelő Holokauszt, amelyet Adolf Hitler német diktátor parancsára a Német Birodalom hadereje és egyéb állami szervei, illetve a németek szövetségesei és megszállt államokbeli kollaboránsai követtek el. A világégés után a győztesek

Európában a nürnbergi perben, míg a Távol-Keleten a tokiói perben háborús bűnösnek ítélték német és japán katonai és politikai vezetők jó részét. Ami hazánkat illeti, a második világháborúban sajnos, az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés által elcsatolt területek visszaszerzésének reményében, mint utólag látszik, rossz oldalra állt, és a németek mellett kötelezte el magát. A magyar politikai vezetés 1938 és 1945 között hibát hibára halmozva lépett be a háborúba, kapta vissza rövid időre az elcsatolt területek egy részét, és bár Horthy Miklós kormányzó és köre, mint tudjuk, az utolsó pillanatban ki akart ugrani a háborúból, és a németek ellen fordítani a magyar államot és haderőt, ám ez több okból, többek között a magyar hadvezetés erős németbarát álláspontja miatt sem sikerülhetett. 1944 végén a németek végül Magyarországon is nemzetiszocialista, németbarát bábkormányt juttattak hatalomra, az ország pedig sajnos, a győzelemben még mindig reménykedő németek egyik

utolsó szövetségese lett. A világháborút a hadviselő felek többsége számára lezáró párizsi békét csak 1947-ben kötötték meg. Európa térképét átrajzolták, a Szovjetunió jelentős területeket szerzett, Magyarország gyászos módon a szovjet befolyási övezetbe került negyvenöt évre. Lengyelország határait nyugatabbra tolták, és cserébe német területekkel kárpótolták a lengyel kormányzatot. A háború után megromlott a két korábbi szövetséges, a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok viszonya, és egy új világméretű, szerencsére nem teljes egészében katonai konfliktus, a hidegháború korszaka kezdődött e, amely csak 1990 körül, a szovjet érdekszféra, majd magának a Szovjetuniónak a felbomlásával ért véget.¹⁶ Mostanában pedig, Oroszország Ukrajna elleni

¹⁶ A második világháborúról a hazai szakirodalomból összefoglaló jelleggel, minden részletre kiterjedően legfrissebben lásd: *A második világháború nagykönyve. Minden, amit tudni érdemes*, szerk. SZÖLLŐS Péter, Budapest, HVG Könyvek, 2023.

háborújával pedig talán éppen egy új hidegháború kezdetét éljük át...

Ám a hadtörténelemtől vissza a filatéliához! A jelen kiadvány bizonyos értelemben hamis bélyegekkel (is) foglalkozik azon túl, hogy azok második világháborús tematikát jelenítenek meg grafikai tartalmukban. Ám mielőtt rátérnék a hamisítványok egy szűkebb, és erősen speciális típusára, szerencsés, ha tisztázom, mit is értenek jellemzően a filatelisták (na és persze számos államban a jog is!) hamis bélyeg/bélyeghamisítás alatt. Ehhez egy korábbi filatéliai kiadványomból kölcsönzök néhány bekezdést.¹⁷ A bélyeg fogalmát általános, köznapi

¹⁷ Lásd: Kántás Balázs, *A bélyeghamisító-művész. François Fournier fakszimile bélyegei*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

https://www.academia.edu/107926868/A_B%C3%89LYEGHAMIS%C3%84DT%C3%93_M%C5%B0V%C3%89SZ_FRAN%C3%87OIS_FOURNIER_FAKSZIMILE_B%C3%89LYEGEI_FILAT%C3%89LIAI_FORR%C3%81SKIAD%C3%81S

értelemben leginkább úgy határozhatjuk meg, hogy az nem más, mint postai küldeményekre felragasztható, és azok bérmentesítésére szolgáló, kisméretű, többnyire színes nyomtatású postai értékciikk, állami monopólium alá tartozó értékpapír. A bélyeg funkciója persze lehet még különböző illetékek, államok és különböző szervezetek által kirótt díjak befizetésének igazolása is. Elsődleges feladata mellett a bélyeg képi, illetve szöveges tartalmával a kibocsátó állam kulturális, politikai, társadalmi helyzetéről, történelméről, mindennapi életéről is tájékoztatja használóit és gyűjtőit, hiszen megjelenése óta gyűjtői szenvedély tárgyát képezi. Anyagi értéke mellett, hiszen értékpapír, egyúttal gyakran magas esztétikai és szakmai értéket is képvisel.

A bélyegek, mint művészi alkotások, alkalmazott grafikai munkák többféle, lényegében számtalan, de legalábbis nagyon sok módon kategorizálható formában

Letöltés ideje: 2023. december 31.

kerülnek a piacra, és ennek köszönhetően meglehetősen sokszínűek, sokfélék, a modern nyomdatechnika megjelenésével pedig kinézetüknek már csak a képzelet szab határokat...¹⁸ A bélyegeket pedig, csak úgy, mint más értékkel bíró, vagy bizonyos jogokat biztosító, papír alapú okmányokat, okiratokat, értékpapírokat, például a pénzt, már a megjelenésük kezdete óta, a 19. század közepétől kezdve hamisítják, ezt pedig a hamisítók jellemzően nyereszkes, anyagi haszonszerzési céllal teszik. A filatéliai hamisítványok általában olyan papír alapú entitások, amelyek első látásra pontosan úgy néznek ki, mint a valódi bélyegek, de amelyeket megtévesztés vagy csalás céljából készítettek, hogy a használókkal elhitessék: azok valódiak. Ezek azonosítása a filatélia, a

¹⁸ TÓTH Dávid, *A bélyeghamisítás hazai és külföldi szabályozása*, Magyar Jog, 2019/10.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1339443>

Letöltés ideje: 2023. október 3.

bélyegekkal és a postatörténettel foglalkozó történeti segédtudomány egyik igen nagy szakmai kihívást jelentő ága, a hamisítás tanulmányozása pedig kétségtelenül igen érdekes szakterület, a bélyegszakértők munkája pedig mindig újabb és újabb kihívásokat tartogat.¹⁹

Az alább idézett meghatározások nagyrészt megegyeznek a rangos *Scott Standard Postage Stamp Catalogue* című brit filatéliai kiadvány különböző legújabb kiadásainak bevezetőjében is szereplő meghatározásokkal. A filatéliai hamisítvány, hamis bélyeg vagy hamis filatéliai tárgy kifejezést jellemzően a gyűjtők megtévesztésére és a bélyegkibocsátó kormányok megtévesztésére, illetve az államok bélyegkibocsátási monopóliumának kijátszására gyártott bélyegekre használjuk. A hamisítás történhet a bélyegkek lepecsételésére, felülnyomásaira, a hozzáadott vagy

¹⁹ JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok*, Budapest, Hetedhétthár Kiadó, 2010.

levágott perforációkra, illetve bélyegterv-módosításokra vonatkozóan is. Gyakran az eredeti bélyegek szolgálnak a hamisítás alapjául, és készül egy eredetileg valódi értékpapírból filatéliai hamisítvány oly módon, hogy a bélyeg külsejét, megjelenését, adattartalmát, a rajta olvasható/látható feliratot vagy képi tartalmat, grafikát megváltoztatják. Előfordul az is, hogy egy tömegbélyeget azzal a szándékkal manipulálnak, hogy az eredeti bélyegkiadás egy ritka változatát, tévnyomatát vagy felülnyomását imitálja, ez által a magas gyűjtői érték látszatát keltve, a gyűjtői társadalmat súlyosan, törvénysértő és etikátlan módon megtévesztve... Gyakran felmerül az a kérdés is, hogy mikor készült egy bélyeg jogszerűen postai használatra, és mikor tekintendő egyáltalán valódinak. Matthew Karanian például a következő irányelvet javasolja ennek megállapítására: a bélyegek akkor valódiak, ha a gyakorlatban is nemzetközileg elismertek, elfogadottak, és ez még akkor

is így van, ha ez nincs írásba foglalva például szerződés vagy nemzetközi megállapodás által. Ez egyébként pontosan ugyanaz a nemzetközi jogi elv, amely a nemzetállamok elismerésére is vonatkozik. Egy nemzet akkor válik nemzetállammá, amikor a nemzetközi közösség elkezd nemzetállamként kezelni. Létezik olyan eset is, amikor egy államot a nemzetközi jog nem ismer el teljes egészében, de az általa kibocsátott bélyegeket mégis elfogadják a nemzetközi postaforgalomban. Erre remek példa a vitatott hovatartozású, Örményország és Azerbajdzsán által is követelt, állandó fegyveres konfliktusok által sújtott Hegyi-Karabah de facto állam, amely ugyan nem tagja az Egyetemes Postaegyesületnek, ami egyébként a legitim bélyegkibocsátás egyik nemzetközi alapfeltétele lenne, de a postáját mégis kézbesítik, ez azt bizonyítja, hogy az általa kibocsátott

bélyegek nem hamisítványok, a nemzetközi közösség önálló bélyegkibocsátó entitásként kezeli.²⁰

A történelem során állami és a magán postaszolgálatok már igen korán kidolgozták a bélyegek védelmét szolgáló eljárásokat. E lépések némelyike hasonló a hamis pénz elleni védelemre használt okmánybiztonsági eljárásokhoz, hiszen a bélyeg a bankjegyhez hasonlóan értékpapír, tulajdonképpen pénz helyettesítésére szolgáló okmány. A főbb eljárások, módszerek a következők:

vízjelek

speciális papír

finom vésés

speciális nyomtatási módszerek

különleges tinta a bélyegzőkhöz

²⁰ Matthew KARANIAN, *The Karabagh Story, American Philatelist*, 2000, vol. 114. No. 3.

*selyemszálak beillesztése a bélyegpapírba
erős nagyítóval vagy mikroszkóppal látható vagy
láthatatlan titkos jelzések, mikrofeliratok
bélyegek újbóli kiadása bizonyos időközönként, esetleg
a korábbinál fejlett nyomdai technológiával*

Ha a bélyegek még használatlanok, azaz postatiszták, pusztán ránézésre nem lehet megkülönböztetni a filatéliai és a valódi postabélyegek; az előállításukhoz használt technikák azonosak. Ha azonban a bélyegeken bélyegzőlenyomatok vannak, könnyebben meg lehet különböztetni őket egymástól. A bélyeggyűjtés tárgyát képezi a postakezelési jelekkel ellátott filatéliai tárgyak gyűjtése is, így ezeket is hamisíthatják. Ha egy bélyegen hamisított bélyegző van, akkor az szükségszerűen filatéliai hamisítványnak minősül, ha a bélyeg maga eredeti is, mivel nyilvánvalóan gyűjtőknek való eladásra készült, nem pedig postai küldemény bérmentesítésére, a

bérmentesítés és a „futás”, postán való elküldés pedig adott esetben soha nem történt meg. Ha a postai bélyegző valódi, de maga a bélyeg hamis, akkor úgynevezett postai hamisítványról van szó, mivel a hamisítók sokszor valódi bélyegzőket használtak hamisított bélyegek látszólagos érvénytelenítésére, illetve azokat postaforgalomba kerülve valódi postabélyegzőkkel is érvényteleníthették. A filatéliai forgalomba, bélyeggyűjtőkhöz eljutó postai hamisítványok, amelyek valódi bélyegekként futottak keresztül a postaszolgálaton, és bérmentesítették általuk, egyébként meglehetősen ritkák, és már ez önmagában is értékessé teszi őket, jelentős gyűjtői értéket képviselnek.²¹

A hamis bélyegeket előállító személyek sikere egyébként régebben elsősorban attól függött, hogy a hamis bélyegek kellően nagy mennyiségben készültek-e,

²¹ JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok*.

és kerülnek-e forgalomba, a fő céljuk pedig az volt, hogy anyagi ráfordításaik megtérüljenek, hiszen a hamis bélyegek előállítására maga is pénzbe került. Jellemző gyakorlat volt, hogy az a személy, aki ezeket a bélyegeket használná, úgy kellett, hogy érezze, hogy jóval alacsonyabb áron vásárolhatja meg őket, mint amennyit egy állami postahivatalban fizetne, és megtévesztik, hogy azt higgye, hogy az általa vásárolt és felhasználni megkísérelt bélyegek valódiak. Ez tette a mindennapi postaforgalomban használt bélyegeket a hamisítási tevékenység elsődleges célpontjává, a másik hamisítási cél pedig, mint fentebb írtam, valamivel később a gyűjtők megtévesztése volt.

A brit Penny Black/Fekete Penny, a világ első postai bélyege volt egyúttal az első olyan bélyeg is, amelyet 1840-ben, már a megjelenésének első évében másoltak,

hamisítottak, ekkor még nyerészkedési céllal.²² 1840-ben a részleges hamisítás a bélyegek színének megváltoztatásából, vagy a valódi bélyegek névértékének megváltoztatásából állt, és azt a célt szolgálta, hogy egy magasabb névértékű bélyeget utánozzanak, az alacsonyabb és a magasabb névérték közötti különbség pedig haszonként megtérüljön. Az első bélyeghamisítás ugyanakkor annyira gyenge hamisítványokat produkált, hogy a Penny Black hamis példányai már a 19. század közepén is könnyen felismerhetők voltak. Ami viszont az első brit bélyegek okmánybiztonsági megoldásait illeti, megemlítendő, hogy a Brit Korona Jacob Perkins amerikai mérnököt bízta meg, hogy a hamisítás megnehezítése érdekében dolgozzon ki egy speciális nyomdai megoldást – a bélyegeket egy speciális alnyomattal, úgynevezett guiloche vonalhálóval látták el, így hamisításuk

²² James Mackay, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. Harsányi Luca–Ignác Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 58–59.

nehezebbé vált.²³ Mindazonáltal ezzel együtt, minden okmánybiztonsági próbálkozás és különleges nyomdai megoldás ellenére a bélyeghamisítás a 19. század közepén már olyan méreteket öltött, hogy a spanyol postaszolgálat például 1850 és 1879 között szinte évente megváltoztatta kiadott postaforgalmi bélyegeit, és érvénytelenítette, postaforgalomból kivonta az előző éveket, hogy mindig a hamisítók előtt járhasson egy lépéssel.²⁴

A postabélyegek ugyanakkor már rövidebb idővel a megjelenésük után hamarosan filatéliai tárgyakká, azaz gyűjtés tárgyává váltak, és a bélyeghamisítás igen jelentős problémává vált mind a postaszolgálatok, mind pedig a bélyeggyűjtők számára. Az első könyvet a témáról a belga Jean-Baptiste Moens írta *De la falsifications des timbres-poste* (A postabélyegek hamisításáról) címmel 1862-ben,

²³ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58.

²⁴ JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok*.

alig húsz évvel az első postabélyeg megjelenése után.²⁵ Nem sokkal később Edwart Loines Pemberton kiadta a *Forged Stamps: How to detect them (Hamisított bélyegek: Hogyan lehet felismerni őket)* című szakkönyvét.²⁶ Robert Brisco Earée, egy másik jeles brit filatelista pedig 1906-ban kiadta *Album Weeds* című szakkönyvét, amely ugyancsak nagy segítséget jelentett a korai bélyeggyűjtőknek a hamis bélyegek egyre kiterjedő, évről évre gazdagodó, mára pedig szinte átláthatatlanul gazdag és színes világában történő eligazodáshoz.²⁷

A híres hamisítók által készített bélyegek később maguk is a bélyeggyűjtés tárgyaivá váltak, és adott

²⁵ Lásd online: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1414139v>, letöltés ideje: 2023. október 8.

²⁶ Lásd online: <http://davidsaks.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/forgedstamps.pdf>, letöltés ideje: 2023. október 9.

²⁷ Lásd online: <https://stampforgeries.com/album-weeds-f-j/>, letöltés ideje: 2023. október 7.

esetben igen nagy értéket képviselnek – olykor nagyobbat, mint az eredeti bélyeg, amelyet utánozni hivatottak, paradox módon tehát érdekes és értékes filatéliai tárgyakká váltak. Az állam bélyegkibocsátási monopóliumának kijátszása, anyagi haszonszerzés céljából született hamisítványokkal ellentétben ezek igen gyakori darabok a magán bélyeggyűjteményekben is. Sok olyan hamis bélyeg, amelyet még a bélyeggyűjtés legkorábbi, 19. századi időszakában készítettek, még mindig bőségesen megtalálható a filatélia világában, magángyűjtők tulajdonában. Abban az időben ugyanis még sokan a gyűjtők közül is teljesen elfogadhatónak tartották, hogy egy albumban helyet töltsenek ki egy hamisított bélyeggel, másolattal, ha a valódi bélyeg nem volt elérhető a számukra – nem minden úgymond hamis bélyeg született tehát megtévesztési céllal és törvénytelen módon. A bélyeggyűjtés hajnalán nem voltak sem egységes szakmai, sem egységes jogszabályok.

Később, különösen a 19. század végén és a 20. század elején azonban, mikor a postai szolgáltatások igénybevétele tömegesen elterjedt az emberek között, és a szolgáltatás egyre olcsóbbá vált, tömegesen hamisítottak bélyegeket nyerészkedési céllal, így köztük nagyon gyakori és mára nagyon ritka bélyegeket is. Az a tény, hogy egy bélyeg gyakori, tehát nem garancia arra, hogy nem filatéliai hamisítvány, hiszen haszonszerzési céllal tömegbélyegeket is hamisítottak, és ezekből is nagy mennyiségű példány készülhetett...²⁸

A hamisítók egyébként jellemzően maguk is filatéliailag, illetve irat- és okmánytanilag, illetve nyomdatechnikai és grafikai szempontból is igen magasan képzett szakemberek, hiszen másként nem tudnának az eredeti bélyegekhez első látásra megtévesztésig hasonló másolatokat készíteni, és mára leginkább a ritka, értékes bélyegek a hamisítás célpontjai,

²⁸ JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok*.

nem pedig a tömegesen elérhető postaforgalmi bélyegek. Éppen ezért egy nagy értékű bélyeg megvásárlásakor ajánlatos azt egy professzionális bélyegszakértővel megvizsgáltatni, illetve garanciát jelent, ha a bélyegnek van eredetiséget igazoló, szakértő által kiállított tanúsítványa. Bizonyos országok jogrendszere elő is írja, hogy nagy értékű bélyegek adásvételekor a bélyeg eredetiségét igazoló tanúsítványt is mellékelje az eladó, ezzel pedig elejét lehet venni annak, hogy a nagyértékű bélyegek hamisítványai filatéliai forgalomba kerüljenek... Mindazonáltal sajnos, az eredetiséget igazoló okmányok is hamisíthatók, ezért minden adásvételkor, mikor egy nagyobb értékű filatéliai tárgy gazdát cserél, ajánlatos a szakértő bevonása. Ennek persze jelentős költségei vannak a nagyértékű bélyeg gyűjtői vételárán felült. Az bélyegszakértők általában egy kiválasztott filatéliai területre összpontosítanak, és igen gyakori közöttük az olyan szakember, aki kifejezetten a hamisítványok

beazonosítására specializálódik. A digitalizáció és az automatizált postakezelés után a bélyegek egyre inkább gyűjtői célt, és egyre kevésbé postai bérmentesítést szolgálnak, ezért mára a postaforgalmi bélyegek hamisítása nem annyira jellemző tömeges mértékben. A bélyegritkaságok, gyűjtői kuriózumok hamisítása ellenben a mai napig igen elterjedt tevékenység, és az utóbbi években sajnos a házi készítésű, nagyértékű bélyegeket, bélyegritkaságokat, filatéliai kuriózumokat utánzó, akár professzionális hamisítványok az interneten keresztül könnyen a gyűjtői piacra kerülhetnek.²⁹

Itt egy újabb rövid filatéliai és okmánytani kitérő keretében érdemes ismét megjegyeznünk, hogy a postabélyeg és a bankjegy nagyon hasonló okmány abban, hogy mindkettő értékpapír, előállításuk jellemzően állami

29

<https://web.archive.org/web/20080919160426/http://web.telia.com/~u31115401/Falskt1.htm>, letöltés ideje: 2023. október 6.

monopólium, a kezdetektől különböző okmánybiztonsági elemeket, például vízjeleket tartalmaznak a hamisítás megakadályozása végett, a legtöbb állam törvényei pedig hamisításukat jellemzően már a 20. század első felében is büntették.³⁰ Bélyegeket gyakran használtak egyébként pénz helyett is a történelem során, amikor például bizonyos történelmi helyzetekben, különböző államokban pénzürmék nem álltak rendelkezésre.³¹

A jelenleg hatályos magyar büntető törvénykönyvben a bélyeghamisítás önálló, súlyos büntetésekkel fenyegetett bűncselekmény:

³⁰ Wolfgang MAESSEN, *Echt oder Falsch? Fälschungen und Fälscher in der Philatelie*, Schwalmtal, Phil*Creativ Verlag, Schwalmtal 2003.

³¹ James MACKAY, *Különleges bélyegek*, ford. HAIMAN Zoltán, Solaris Kft., Budapest, 1991, 102–103.

„391. § (1) Aki forgalomba hozatal vagy felhasználás céljából

a) bélyeget utánoz vagy meghamisít,

b) hamis vagy meghamisított bélyeget megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki hamis, meghamisított vagy felhasznált bélyeget valódiként vagy fel nem használtként forgalomba hoz vagy felhasznál.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bélyeghamisítást

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékű bélyegre, illetve

b) bűnszövetségben követik el.

(4) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha a bélyeghamisítást kisebb vagy azt el nem érő értékű bélyegre követik el.

(5) E § alkalmazásában

a) bélyeg:

aa) a postabélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták,

ab) a postai szolgáltatás bérmentesítésére alkalmas jelzés és a bérmentesítő gép lenyomata, a díjazással kapcsolatos postai felülnyomás, felírás vagy jelzés, és a nemzetközi válaszdíjszelvény,

ac) a fizetési kötelezettség teljesítésére a hatóság által kibocsátott bélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták, addig az időpontig, amíg visszaváltására, illetve cseréjére az állam jogszabály alapján köteles,

ad) fém természetének vagy tartalmának bizonyítására szolgáló hatósági jel,

ae) az adó biztosítására szolgáló hatósági jegy, valamint termék minőségének, mennyiségének, egyéb lényeges tulajdonságának bizonyítására szolgáló hatósági jegy, af) a mérésügyi hatóság által mérőeszköz hitelesítésének és vizsgálatának bizonyítására, valamint hordó űrtartalmának jelzésére használt bélyegző és pecsét, b) forgalomba hozatalon a bélyeggyűjtés céljára forgalomba hozást is érteni kell, c) meghamisításon a bélyegnek gyűjtés célját szolgáló jogosulatlan megváltoztatását is érteni kell.

(6) A külföldi bélyeg a belföldivel azonos védelemben részesül.”³²

Hamis bélyeget tehát Magyarországon elvileg nem szabad forgalomba hozni, és a törvény védelme kiterjed a postaforgalomban már nem lévő, abból kivont, illetve a

³² <https://vidakovics.hu/belyeghamisitas-btk-391/>, letöltés ideje: 2023. szeptember 15.

külföldi bélyegekre is. Hamisítvány tehát elvileg a magyar gyűjtői piacon nem is tűnhetne fel, mert értékesítése (ha az valódiként történik), súlyos büntetést vonhat maga után. Ugyanakkor – legalábbis értelmezésem szerint, a tévedés jogát fenntartva – nem valósítja meg a bélyeghamisítás tényállását az a cselekmény, ha a hamisítványt vállaltan hamisítványként értékesítik, és az eladó nem állítja azt, hogy az valódi bélyeg. Tudniillik, a hamisítványnak éppen hamisítvány mivolta kölcsönözheti a magas gyűjtői értéket, és mint fentebb már kitértem rá, ismert hamisítványok, hamisítványritkaságok, bélyeghamisítási kuriózumok előfordulnak magángyűjteményekben, és a gyűjtői piacuk is határozottan létezik.³³

Ugyanakkor a professzionális magyar bélyegszakértők körében mindazonáltal van egy kimondott egyetértés, viszonylag egységes szakmai álláspont a filatéliai

³³ James MACKAY, *Különleges bélyegek*.

hamisítványokat illetően: nem a hamisítványt kell ismerni, hanem az eredeti bélyeg jellemzőit – minden ettől való eltérés hamisítvány, még ha eredeti bélyeg szolgált az alapjául. Elsősorban az eredeti bélyeg a fontos tehát, és ami attól eltér, az hamisítványnak minősítendő. Ebből fakad az a sajnálatos filatéliai tény is, hogy magyar nyelvű szakirodalma a bélyeghamisításoknak szinte nincs is...³⁴

Általános bélyeghamisítás-történeti bevezetőnk érkezünk el végre a jelen filatéliai kiadvány másodlagos tárgyához, mégpedig a fantombélyegekhez vagy illegális bélyegekhez. A filatéliában ugyanis *fantombélyegnek* (is) nevezzük az olyan bélyegkibocsátásokat, amelyeket nem létező államok nevében, vagy éppenséggel létező államok nevével visszaélve adnak ki, üzleti vagy propagandacélból – e bélyegszerű entitásokat nevezik még *fantáziabélyegnek*, *Cinderella-(Hamupipőke)-bélyegnek*,

³⁴ <http://mystamps.hupont.hu/25/hamisitvanyok>, letöltés ideje: 2023. október 4.

*illegális bélyegnek, álbélyegnek, és sokféleképpen...*³⁵
Főként afrikai és ázsiai országokban gyakori jelenség a *fantombélyeg-kiadás*, amely azt jelenti, hogy bár egy adott bélyegkiadáson szerepel államjelzés és névérték, azt nem feltétlenül az adott állam kormányzatának vagy postaszolgálatának megbízásából vagy engedélyével nyomtatják ki,³⁶ hanem elsődlegesen gyűjtői igények kielégítésére, profitszerzés céljából hozzák létre, és kerül forgalomba bizonyos piaci szereplők, cégek tevékenysége által.³⁷ Ebből kifolyólag pedig lehetséges, hogy az adott bélyeg szigorú filatéliai és postajogi értelemben csupán bélyegnek látszik, de a nemzetközi postaforgalomban nem feltétlenül fogadnák el, ha valaki bérmentesítésre

³⁵ CSERVINKA Tibor, *Fantáziabélyegek*, Filatéliai Szemle, 1974/8–9, 30–31.

³⁶ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca – IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 58–59.

³⁷ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

próbálná meg használni.³⁸ Hogy lehet-e valamit hamisítani, ami eredetileg nem is létezik, fogós kérdés, ám a konzervatívabb filatelisták általában a fantombélyeget is egyfajta hamisítványnak szokták tekinteni, hiszen azok alapvetően a gyűjtők megtévesztése céljából azt a látszatot keltik, hogy valódi, postajogi értelemben érvényes, küldemények bérmentesítésére alkalmas értékjegyek. A kétes legitimitású bélyegkiadásoknak, fantombélyeknek, illegális bélyegeknek ugyanakkor mára maguknak is jelentős gyűjtői piacuk van, és mivel az egyre inkább digitálissá váló világban, az elektronikus kommunikáció és az automatizált postakezelés korában már a hivatalos, többnyire valamilyen állami monopólium alá tartozó bélyegkiadás is egyre inkább a gyűjtői igények kielégítését, a kormányzatok és postaszolgálatok ily módon történő profitszerzését, nem pedig a postai bérmentesítést, a

³⁸ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

küldemények célba juttatási díjának megfizetését és ennek igazolását szolgálja, a legitim és illegitim bélyegkiadásokat is egyre nehezebb elhatárolni, megkülönböztetni egymástól.³⁹

A fantombélyegek, illegális bélyegek, álbélyegek, egy állam nevében magánszemélyek/cégek nevében kibocsátott, kétes legitimitással rendelkező bélyegek külön csoportját alkották a 20. századi filatéliatörténet során az úgynevezett Dúne-bélyegek, amelyek neve (angolul: Dunes) a filatéliában a mai Egyesült Arab Emirátusok egykor önálló tagállmaiban gyártott postai értékjegyekre utal.⁴⁰ Az 1960-as években és az 1970-es évek elején nagy mennyiségben nyomtatott bélyegek ma

³⁹ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

⁴⁰ Az úgynevezett Dúne-bélyegek történetének filatéliai fontosságára Derecskei Attila filatelistája, bélyegvizsgáló hívta fel a figyelmet egy korábbi, a tévák filatéliai jelenlétével foglalkozó elektronikus motívumfilatéliai katalógusom kapcsán, akinek ezúton is köszönettel tartozom még egyszer.

már többnyire szinte értéktelenek. Az emirátusok sokáig voltak brit gyarmatok. Nagy-Britannia irányította az egykori Szerződéses Államok névre hallgató arab államcsoport külkapcsolatait (az 1892-es kizárólagossági szerződés eredményeként), beleértve a postaszolgálatot is (a korlátozott szuverenitással rendelkező arab államok nem voltak tagjai az Egyetemes Postaegyesületnek). Az ugyancsak brit uralom alatt működő indiai kormány 1941-ben nyitotta meg első postahivatalát Dubajban, amelynek működését 1948-ban a British Postal Agencies, a Brit Postaszolgálat (General Post Office) leányvállalata vette át. 1963-ban Nagy-Britannia végül átengedte a postaszolgálatok irányítását a Szerződéses Államok arab uralkodóinak, a Brit Gyarmatbirodalom lassan felbomlott, és ezek az államok is önállósulni kezdtek. Egy amerikai filatéliai vállalkozó, bizonyos Finbar Kenny meglátta ugyanakkor meglátta a haszonszerzés lehetőségét, és jó üzletnek gondolta, a bélyegeket jelentet meg az arab

emirátusok nevében, elsődlegesen az ekkoriban igen jól jövedelmező gyűjtői piacra szánva azokat. 1964-ben üzletet is kötött az éppen pénzsűkében lévő Adzsmán arab emirátussal, a kormányzat pedig egyszerűen koncesszióba adta neki a helyi bélyegek kibocsátásának jogát. Kénynek az ilyen üzleti megállapodások lassan a szakterületévé váltak: 1964-ben Fudzseira arab emirátus uralkodójával is ugyanilyen megállapodást kötött, ám a Cook-szigetek kormányával folytatott gyanús üzletei miatt végül vesztegetési ügybe keveredett az Amerikai Egyesült Államokban. A szóban forgó kétes legitimitású bélyegek gazdag és változatos illusztrációkat tartalmaztak a gyűjtők igényeinek kielégítése céljából, ám nem kapcsolódtak különösebben az arab emirátusok kultúrájához, ahol elvileg kibocsátották őket. Megjelent például úrkutatás vagy tokiói olimpiai játékok tematikájú bélyegsor is. Umm Al-Quawain emirátus nevében kibocsátásra került továbbá egy brit uralkodókat ábrázoló

bélyegsor, illetve egy téli olimpiai játékok tematikájú bélyegkiadás is. Mivel ironikus módon az emirátus területén a nyári hőmérséklet elérte az 50 Celsius-fokot, ezek a névleges kibocsátó államhoz semmilyen módon nem kapcsolódó bélyegek együttesen „Dunes” néven váltak ismertek. A Szerződéses Államok, későbbi Egyesült Arab Emirátusok „illegális”, tehát valójában nem a kibocsátó ország postaszolgálatát által, és nem elsősorban postai bérmentesítés céljából kibocsátott bélyegek között ugyanakkor olyan dekoratív darabok is akadnak, amelyek a térség kultúrájához legalább valóban kötődő tevéket ábrázolnak.⁴¹ E gyűjtői célú bélyegek kibocsátása rövid távon igen jelentős bevételt hozott az arab emirátusok számára, azonban olyan nagy számban, és annyira nyíltan a profitszerzés szándékával jelentek

⁴¹ Dúne-bélyegek – Angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Dunes_\(stamps\)#cite_ref-7](https://en.wikipedia.org/wiki/Dunes_(stamps)#cite_ref-7)

Letöltés ideje: 2023. december 23.

meg, hogy végül a legtöbb rangos nemzetközi katalógus a jó részüket nem is tartja nyilván. Hogy ezek a bélyegek egyáltalán a filatélia tárgykörébe tartoznak-e, vagy inkább parafiletéliai entitások, azon lehet vitakozni, hiszen valószínűleg nem postai bérmentesítés céljából jelentek meg, és talán postai küldeményeken soha egyetlen példány sem futott belőlük...

Valami egészen hasonlóval van dolgunk néhány afrikai állam bizonyos 2012, 2014, 2015 és 2016 között megjelent (állítólagos) második világháborús tematikájú, erősen évfordulós, eseményfiletéliai jellegű bélyegkiadásával is, amelyeket élelmes filetéliai (vagy egyéb nyomdászati) vállalkozók hoztak létre, gyakorlatilag egészen bizonyosan csak és kizárólag a gyűjtői igények kielégítése és az anyagi profitszerzés céljából. Hogy ezek a második világháborús emlékbélyegek a filetélia vagy a parafiletélia, azaz bélyegszerű, bélyegnek látszó tárgyakkal való foglalatosság tárgykörébe tartozik-e, azt a

bélyegekkal elsősorban művelődéstörténészként foglalkozó szerkesztő-közreadó itt és most nem meri eldönteni, mindazonáltal kétségtelenül érdekes bélyegekről (nevezzük őket így!) van szó. Annyit azért leírnék, hogy a nagyobb, rangos nemzetközi bélyegkatalógusok (Michel, Yvert Tellier, Stanley Gibbons, Scott stb.) nem listázzák, tartják nyilván a szóban forgó bélyegeket, ezért valószínűleg az Egyetemes Postaegyesület sem tekinti őket hivatalos, postaforgalomban elfogadható, bérmentesítésre alkalmas értékjegyeknek, csak bélyeghez hasonló nyomtatványoknak...

Konkrétan Csád, Madagaszkár és a Kongói Demokratikus Köztársaság, e három afrikai állam (nevében valakik) ugyanis kiadtak egy-egy sorozatnyi grafikailag tetszetős, megítélésem szerint esztétikus, és a második világháborút sok szempontból bemutató, megörökítő bélyegsorozatot. Láthatók rajtuk politikusok

és katonai vezetők (Adolf Hitler és a nemzetiszocialista politikusok, Churchill brit miniszterelnök, Rooseveltt amerikai elnök, Sztálin szovjet diktátor, Charles de Gaulle későbbi francia elnök, amerikai, német, orosz, olasz, japán, francia katonai vezetők, tábornokok) egyes csaták alacsonyabb rangú katonahősei, hadiesemények, harcjárművek. Első látásra meglepő lehet, de e bélyegeken a nemzetiszocialista tömeggyilkosok és a szovjet kommunista politikusok ugyanolyan semleges, vagy épp heroikus konstellációban jelennek meg, mint a szövetségesek nyugati vezetői. Ez a látszólag értéksemleges szemlélet a szemben álló felek egyfajta arckép- és eszközcsarnokává válik a bélyegeken. Természetesen a jelen esszé szerzője elhatárolódik a nemzetiszocialista Németország vagy a kommunista Szovjet-Oroszország vezetésétől és embertelen háborús cselekedeteitől, ugyanakkor az egyes politikusokat ábrázoló illegális bélyegeket is egyrészt érdekes,

másrészt pedig a történelem megértéséhez, akár tanításához hasznos forrásoknak és érdekes alkalmazott grafikai alkotásoknak tartja. A jelen tematikus katalógus a Kongói Demokratikus Köztársaság 2015-ben megjelent, második világháborús tematikájú, kétes legitimitású, ám tetszetős bélyegeit közli.

A közreadó hangsúlyozza, hogy esetleges ideológiai-politikai tartalmukkal, ha van ilyen, nem azonosul, emberiség elleni bűnökben vétkes politikusokat és önkényuralmi politikai rendszerek jelképeit (horogkereszt, SS-jelvény, sarló-kalapács, ötágú vörös csillag) ábrázoló bélyegeket csak és kizárólag tudományos ismeretterjesztési céllal tesz közzé, a képek forrását pedig többnyire korábbi, elektronikusan is elérhető, tematikus filatéliai szakmai kiadványok, bélyeggyűjtéssel kapcsolatos honlapok, illetve értelemszerűen internetes aukciós házak és webáruházak weboldalai képezik. A szerkesztő továbbá bízik abban, hogy gyűjtése szerény

eredménye felkelti akár a motívumfilatélia és a tematikus filatélia iránt érdeklődő profi filatelisták, akár kezdő, adott esetben a fiatalabb korosztályhoz tartozó érdeklődők, ifjúsági bélyeggyűjtők figyelmét, vagy akár csak a második világháború vizuális művészeti ábrázolásai iránt érdeklődő olvasók érdeklődését. A könyvben közölt, szerencsére az esetek többségében megfelelő felbontású képek forrása igen sok esetben a *Colnect.com*⁴² nemzetközi gyűjtői és aukciós portál, amely többek között a világ postabélyegeinek szabadon elérhető, online elektronikus katalógusaként is nagyon jól használható, és szinte minden bélyegről jó minőségű, de legalábbis elektronikusan közölhető, a filatélai tájékozódáshoz rendkívül hasznos másolatot közöl. Megközelítésem alapja elsősorban bélyeggrafika tartalma és persze esztétikai értéke volt, és a jelen motívum-/tematikus

⁴² <https://colnect.com>

Letöltés ideje: 2024. január 1–5.

(para)filatéliai katalógus közreadásánál is elsősorban alkalmazott grafikai műalkotásként tekintek a közölt bélyegekre, melyek a történelem összefüggéseinek megértését, a gyűjtők tudásának mélyítését, az emberi kultúra gazdagítását és megértését szolgálják, akár legitim, akár illegitim módon adták ki azokat, elismerve persze, hogy a bélyeghamisítás nem etikus magatartásforma semmilyen körülmények között...

**A MÁSODIK
VILÁGHÁBORÚ
POLITIKAI ÉS KATONAI
VEZETŐIT,
HADIESEMÉNYEIT ÉS
HARCESZKÖZEIT
ÁBRÁZOLÓ,
KONGÓI
FANTOMBÉLYEGEK
(2015)**

LE 70E ANNIVERSAIRE DE LA VICTOIRE SUR LE NAZISME

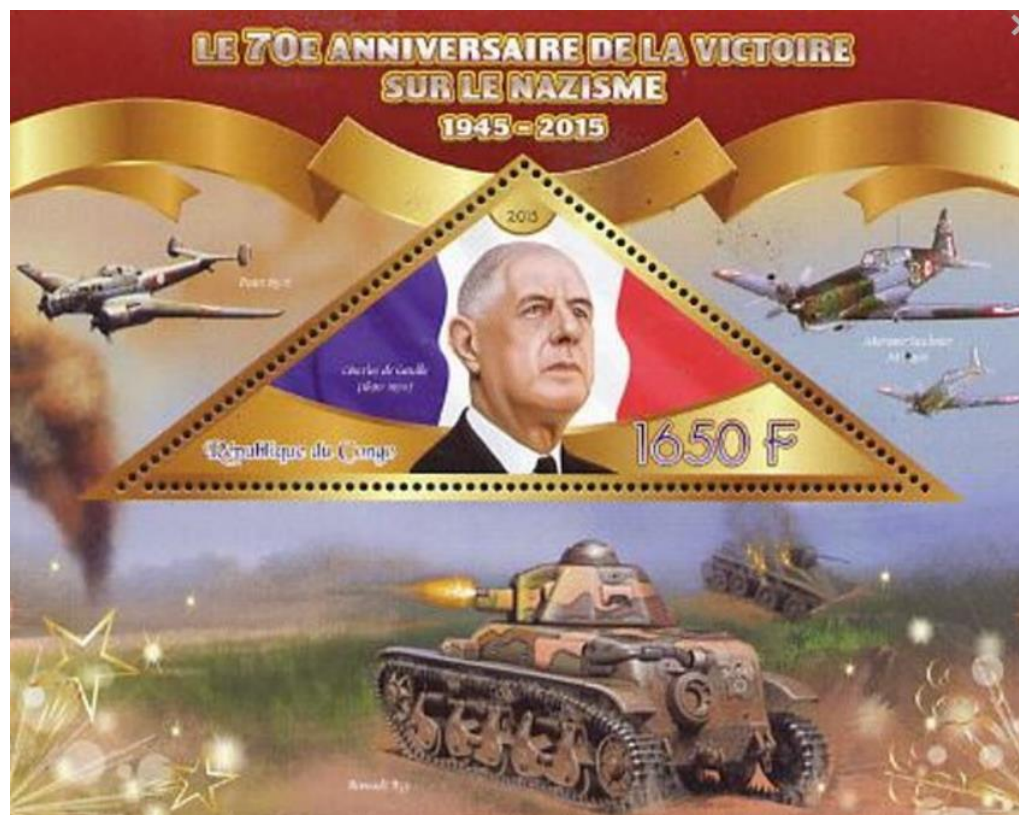
1945 - 2015

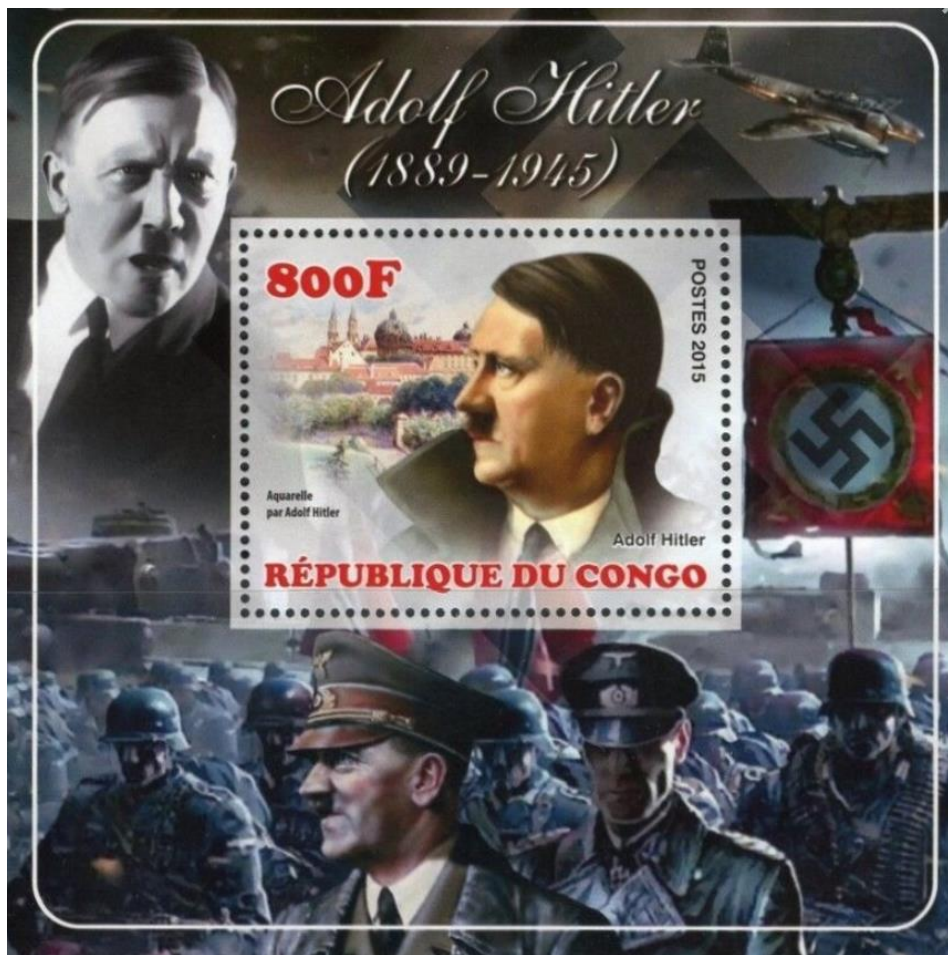

50^E ANNIVERSAIRE DE LA MORT
DE WINSTON CHURCHILL
1874-1965

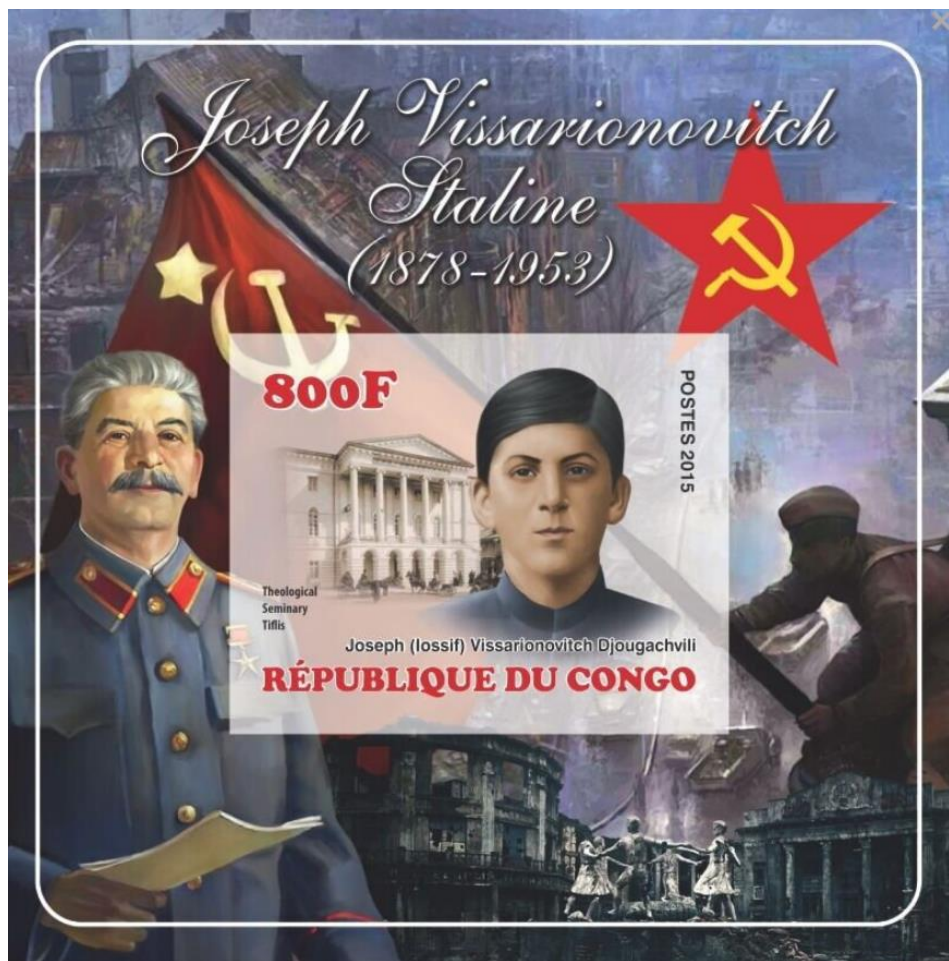

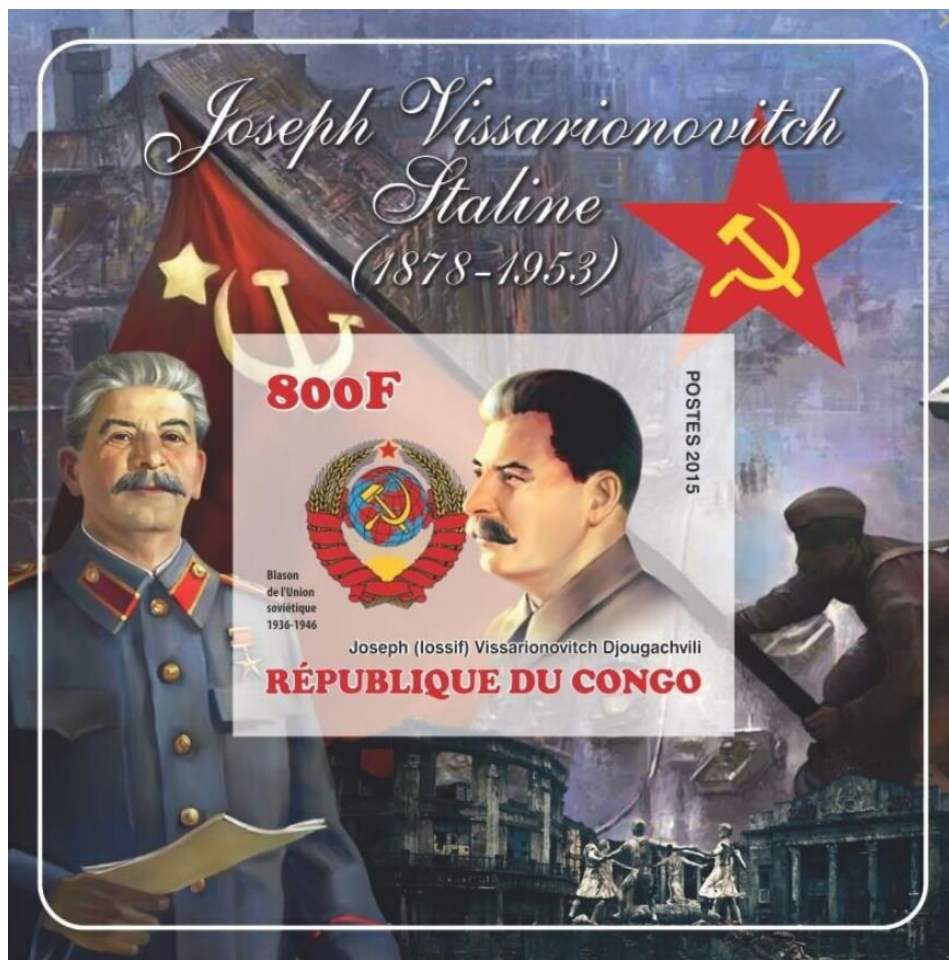

CHAR DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE

